

VÄRMDÖ KOMMUN

Ösbyträsk naturreservat

Värmdö kommun

Reservatsbeslut
29 Mars 2006

Beslut om bildande av Ösbyträsk naturreservat i Värmdö kommun (5 bilagor)**BESLUT**

Med stöd av 7 kap. 4 § miljöbalken beslutar Värmdö kommun att förklara det område som avgränsats på bifogad karta, bilaga 1, samt med de gränser som slutligen utmärks i fält, som naturreservat.

Naturreservatets namn skall vara *Ösbyträsk naturreservat*.

Administrativa uppgifter

Namn	Ösbyträsk naturreservat
Kommun	Värmdö
Län	Stockholm
Läge	Reservatet är beläget öster om Gustavsberg centrum. Avgränsning framgår av bifogad karta och med de gränser som slutligen utmärks i fält.
Kartblad	Terrängkartan 10I NO Stockholm, 1:50 000 Fastighetskartan 10I 6j Gustavsberg, 1:12 500
Naturgeografisk region	Östersjökusten med skärgårdar
Kulturgeografisk region	Mälardalens odlingsbygder
Area	Cirka 124 hektar, varav cirka 108 hektar landarea
Fastigheter	Ösby 1:1, Ösby 1:65, Kårboda 1:1, Betsede 1:2, 1:3, 1:6, 1:10, 1:75, 1:76, 1:77, 1:78, 1:79, 1:80, 1:81, 1:82, 1:94 samt Betsede 1:117
Markägare	Värmdö kommun (Ösby 1:65 samt ännu icke-fastighetsreglerad del av Ösby 1:1), JM Värmdöstrand AB (Ösby 1:1, Kårboda 1:1, Betsede 1:2, 1:3, 1:6, 1:94), Stockholms kommun (Betsede 1:10, 1:79, 1:80, 1:81, 1:82) samt enskilda (anges i bilaga 5)
Nyttjanderätter	Anges i bilaga 5
Förvaltare	Värmdö kommun

SYFTE MED RESERVATET

Det huvudsakliga syftet med ett naturreservat vid Ösbyträsk skall vara att långsiktigt säkra tillgången på områden för rekreation och friluftsliv i anslutning till Gustavsberg, Betsede och Mörtlös. Vidare skall områdets naturvärden tillvaratas och bevaras liksom de kulturmiljövärden som finns knutna till fornlämningar och kulturlandskapet. Landskapets variationsrikedom ska bibehållas. Området skall erbjuda goda pedagogiska möjligheter för kunskapsinhämtning om natur- och kultur.

Syftet uppnås genom att

- Områdets skogsområden bevaras som attraktiva rekreativmiljöer för friluftslivet.
- Skogsbrynen hålls luckiga och variationsrika och inte tillåts växa igen med sly och gran.
- Kulturlandskapets öppna marker hålls öppna i nuvarande omfattning genom jordbruk, röjning, slåtter eller bete.
- Fornlämningar och geologiskt intressanta objekt underhålls och synliggörs.
- Ösbyrundan hålls framkomlig och i gott skick. Kompletterande anordningar såsom t.ex. rast- och utsiktsplatser utförs på sådant sätt att förutsättningarna för de befintliga natur- och kulturvärdena inte påverkas negativt.

SKÄLEN FÖR KOMMUNENS BESLUT

Allmän beskrivning

Den tredelade sjön Ösbyträsk ligger strax öster om Gustavsbergs centrum på norra Farstalandet i Värmdö kommun. I naturreservatet ingår större delen av sjön, 16 ha, samt anslutande naturmark norr och sydöst om sjön. Till reservatet hör även naturmark i Betsede, öster om sjön. Totalt omfattar naturreservatet 124 ha. Naturreservatet gränsar till flera områden med gällande detaljplaner. Inom naturreservatet gäller strandskydd intill 100 meter upp på land och ut i vattnet från strandlinjen vid normalt medelvattenstånd. Strandskyddet är utökat på land mellan Betsedeviken och Ösbyträsk.

Variationen i området samt närheten till ett flertal bostadsområden och skolor gör området mycket värdefullt för rekreation, friluftsliv och naturpedagogik. Runt sjön går Ösbyrundan, en 4,5 kilometer lång vandringsled. Under 2003 utkom en kartbroschyr med natur- och kulturinformation utmed leden. I en enkätundersökning som genomfördes samma år bland närboende angav 43 % av de svarande att de besöker någon del av Ösbyträsk grönområden dagligen eller flera gånger i veckan.

Enligt beslut i kommunfullmäktige kommer intilliggande Ekvallen idrottsplats att utökas med bl.a. en ny simhall. I Gustavsberg är hundratals nya bostäder planerade inom de närmaste åren. Med den fortsatta inflyttningen och förtätningen i kommunen kommer naturreservatets betydelse som oexploaterat närnaturområde för rekreation sannolikt att öka.

Natur och kultur

Ösbyträsk är en relativt djup sjö (9 m) som under vikingatiden fungerade som genomfartsled mellan Baggensfjärden i väster och Torsbyfjärden i öster. På grund av landhöjningen har sjön snörpts av. Sjön utgörs av en sprickdal. Dalstråken på land går i nordvästlig-sydöstlig riktning och ger en varierad topografi. I merparten av reservatet växer barrskog med hållmarkstallskog på höjderna. Området präglas dock av en kulturhistorisk markanvändning som går tillbaka till järnåldern. Dalstråken utgörs av före detta åker- och slåttermarker som till stor del fortfarande är öppna. Inslag av ek och andra lövträd förekommer framför allt i betade brynzoner i den sydöstra delen. Utmed sjön finns flera bestånd av fuktlövskog med klibbal som dominerande trädslag. Sedan några år tillbaka har bäver etablerat sig i sjön. Spåren, i form av fällda träd, är mycket tydliga i vissa avsnitt av strandkanten.

Ösby gård ligger på norra sidan om sjön och ingår inte i naturreservatet. I anslutning till gården ligger däremot flera gravar från järnåldern. Detta är de tidigaste spåren efter de första bosättarna kring Ösbyträsk. På grund av sprickdalslandskapets förutsättningar och med hänsyn till landhöjningen så är det mycket troligt att den odlade marken haft samma utbredning under hundratals år. De äldsta, tillgängliga historiska kartorna för området är ägomätningskartor från mitten av 1800-talet. De visar att nuvarande områden med fuktlövskog brukades som slåttermark, nuvarande öppna områden i dalsänkorna brukades som åker och övrig skogsmark användes för skogsbete.

Historisk och nuvarande markanvändning

Mark tillhörande Ösby låg under Farsta gård från 1600-talet och fram till dess att Gustavsbergs fabriksbolag bildades 1823 och tog över marken. Ösby blev därmed ett av flera lantbruk som ägdes av fabriken och som försåg de anställda med diverse förnödenheter. Då Kooperativa förbundet (KF) tog över 1937 hade jordbruket övergått till ett rationellt och extensivt jordbruk. Betsede avstyckades från Aspvik 1907 med syftet att bli ett populärt egnahemsområde i anslutning till den järnväg som var planerad att dras fram där. En del tomter bebyggdes aldrig utan utgör istället värdefulla lokala grönstråk i Betsede.

Under den senare delen av 1900-talet har ett visst virkesuttag skett i området. Inga större hyggen har dock tagits upp, sannolikt beroende på den stora andelen impediment. I dessa områden finns därför en stor andel äldre träd och död ved. På norra sidan bedrivs fortfarande jordbruk. Övrig före detta åkermark har inte planterats igen, däremot har 1800-talets slåttermark haft en naturlig igenväxning med fuktlövskog. Sammantaget är den storskaliga strukturen i kulturlandskapet fortfarande densamma som under de senaste århundradena.

Den varierade topografin och den kulturhistoriska prägelns har medfört att vegetationen är relativt varierad på en landskapnivå. Den största artrikedomen finns i de sydöstra delarna som fortfarande hävdas genom hästbete. Inom det betade området finns flera naturtyper representerade; bland annat örtrika torrbackar som tidigare har slåtrats och hagmarker med lundflora och ett stort inslag av en, hassel samt äldre ekar.

KOMMUNENS BEDÖMNING

Naturområdena kring Ösbyträsk är från friluftsliv- och rekreationssynpunkt mycket värdefulla på grund av det tätortsnära läget och det variationsrika kulturlandskapet. Inom reservatet finns flera kulturhistoriskt intressanta objekt som järnåldersgravar och jättegrytor.

Området är en viktig spridningskorridor i den regionala grönstrukturen mellan värdekärnor på södra Farstalandet och norra Ormingelandet. I kommunens översiktsplan, antagen juni 2003, är området utpekad som en svag länk i strukturen på grund av befintlig, närliggande bebyggelse. Vidare anges att den obebyggda naturmarken i Betsede utgör ett sannolikt mycket viktigt viltstråk. För att bibehålla funktionen i den regionala grönstrukturen finns ett behov av att hela området, och inte enbart de strand- och vattenmiljöer som idag omfattas av strandskydd, säkras långsiktigt genom ett varaktigt och rättssäkert skydd enligt miljöbalken.

Översiktsplanen anger även att Ösbyträsk är ett Ekologiskt Särskilt Känsligt Område (ESKO) enligt 3 kap. 3 § miljöbalken på grund av sin nyckelfunktion som spridningskorridor och den höga näringsbelastningen i sjön. Planerade provtagningar av vattnet syftar till att klargöra orsakerna. För att bibehålla eller förbättra nuvarande vattenstatus kan åtgärder behöva vidtas som kommer att kräva dispens från reservatsföreskrifterna.

Ett bibehållande av kulturlandskapets omväxlande öppna och skogsbeklädda marker bidrar till ett högt upplevelsevärde men förutsätter en aktiv förvaltning. För att förutsättningarna för tätortsnära rekreation ska bibehållas och förstärkas i området så bör skogsbruket anpassas efter friluftslivets intressen. Kommunen bedömer dock att inskränkningen i pågående markanvändning inte är större än vad som krävs för att tillgodose syftet med naturreservatet.

Kommunen bedömer att ett naturreservat i det aktuella området är förenligt med kommunens översiktsplan och med hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken.

Vid en vägning mellan enskilda och allmänna intressen enligt 7 kap. 25 § miljöbalken finner kommunen att för att långsiktigt skydda och bevara ovanstående natur-, kultur- och rekreationsvärden finns skäl att besluta om att bilda ett naturreservat i området, förordna om föreskrifter för att skydda området samt att fastställa en skötselplan.

RESERVATSFÖRESKRIFTER

Föreskrifter enligt 7 kap. 5 § miljöbalken om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden

- 1 §** Utöver föreskrifter och förbud i andra lagar och författningar är det förbjudet att inom reservatet
- A1 bedriva täkt eller annan verksamhet som väsentligen kan förändra områdets hydrologi eller topografi på land och i vatten som att gräva, spränga, schakta, utfylla, dika, tippa eller utföra annan mekanisk markbearbetning. Undantag gäller för anläggning av elljusspår och träbro inom skötselområde *E1* och *B1* enligt karta i bifogad skötselplan.
 - A2 införa för området främmande växt- eller djurart
 - A3 uppföra telemast
 - A4 anlägga energiskog, campingplats eller idrottsanläggning, t.ex. golfbana, tennisbana, bågskyttebana o.dyl.

- A5 använda eller sprida kemiska eller biologiska bekämpningsmedel, kalk, gödselmedel eller näringsämnen. Undantag gäller för pågående jordbruksverksamhet inom skötselområde E1 enligt karta i bifogad skötselplan.

Utöver vad som angivits ovan är det förbjudet att utan kommunens tillstånd

- A6 anlägga väg, stig eller rastplats
- A7 anlägga luft-, vatten- eller markledning
- A8 uppföra byggnad eller anläggning annat än för friluftsändamål enligt karta i bifogad skötselplan
- A9 anordna upplag annat än vad som behövs för reservatets skötsel
- A10 avverka skog eller utföra andra skogliga åtgärder inom skötselområdena A1-A11 med undantag för naturvårdsåtgärder enligt bifogad skötselplan

Föreskrifter enligt 7 kap. 6 § miljöbalken om förpliktelser för ägare och innehavare av särskild rätt till fastigheter att tåla visst intrång

- 2 § Ägare och innehavare av särskild rätt till fastighet skall tåla att följande anordningar utförs och att följande åtgärder vidtas
- B1 utmärkning av reservatets gränser samt uppsättning och underhåll av reservatsskyltar, vägvisare och andra upplysningsskyltar
- B2 anläggning och underhåll av vandringsleder, elljusspår, träbro och rastplatser
- B3 naturvårdande åtgärder som hävd av öppna marker genom röjning, slåtter eller bete samt gallring och röjning som framgår av fastställd skötselplan i den mån markägaren inte, efter samråd med förvaltaren, själv utför dessa åtgärder
- B4 undersökningar av växt- och djurliv samt vattenkvalitet

Ordningsföreskrifter enligt 7 kap. 30 § miljöbalken om rätten att färdas och vistas inom reservatet samt om ordningen i övrigt inom reservatet

- 3 § Utöver föreskrifter och förbud i lagar och andra författningar är det förbjudet för allmänheten att inom reservatet
- C1 bryta kvistar, fälla eller på annat sätt skada levande eller döda stående och omkullfallna träd och buskar
- C2 störa djurlivet (t.ex. genom att klättra i boträd, vistas i närheten av bäverhyddor, fånga eller döda däggdjur, kräldjur eller groddjur)
- C3 sätta upp tavla, plakat, affisch, skylt eller göra inskrift

C4 medföra okopplad hund

C5 elda annat än på anvisad plats

4 § Föreskrifterna i 1-3 §§ skall inte utgöra hinder för förvaltaren för att utföra de åtgärder som erfordras för reservatets vård och skötsel enligt bifogad skötselplan. Föreskrifterna skall inte heller utgöra hinder mot skötsel av befintliga ledningsgator samt vid normal skötsel av vägar och stigar. Föreskriften under A1 skall inte utgöra hinder för gällande servitut. Föreskriften under C2 gäller inte jakt- eller fiskerättsinnehavare under tillåten jaktutövning.

Föreskrifternas ikraftträdande

Föreskrifterna träder i kraft tre veckor efter den dag då författningen utkom från trycket i länets författningssamling.

SKÖTSEL OCH FÖRVALTNING

Med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. fastställer kommunen bifogad skötselplan (bilaga 2) med mål, riktlinjer och åtgärder för reservatets skötsel och förvaltning.

I enlighet med 21 § i samma förordning som ovan skall Värmdö kommuns tekniska förvaltning vara förvaltare i naturvårdshänseende för reservatet. Vid den löpande förvaltningen skall samråd äga rum med tillsynsmyndigheten som är miljö- och byggnämnden.

ÄRENDETS BEREDNING

Värmdö kommunstyrelses tekniska utskott uppdrog 2004-05-03 § 99 åt planavdelningen att påbörja arbetet med att inrätta ett kommunalt naturreservat för markerna kring Ösbyträsk.

Ett tidigt samrådsmöte om ett naturreservat kring Ösbyträsk hölls 2004-05-26 med Björn Carlberg på Länsstyrelsens naturvårdsenhet.

Värmdö kommunstyrelses tekniska utskott beslutade 2004-06-14 § 110 att återremittera ärendet till planenheten med uppdrag att se över reservatets södra gräns för att ta med "kilarna" på kommunens mark samt att se över reservatsföreskrifterna och ta fram en konsekvensbeskrivning för eventuell framtida skogsavverkning.

Ett öppet samrådsmöte för sakägare, grannar och allmänhet hölls i Gustavsberg 2004-09-02. De synpunkter som inkom under samrådsmötet behandlade bland annat vattenkvaliteten i Ösbyträsk.

Värmdö kommunstyrelses tekniska utskott beslutade 2004-11-08 § 194 att förslaget till beslut om naturreservat och förslaget till skötselplan skulle skickas ut för samråd samt att markägare och innehavare av särskild rätt till marken skulle föreläggas att yttra sig.

Förslaget till beslut om naturreservat och förslag till skötselplan var föremål för samråd under tiden 2004-12-07 till 2005-02-01. Vid samrådstidens slut hade 20 skriftliga yttranden inkommit, se bilaga 4. Under samrådstiden hölls även muntliga samråd med Länsstyrelsens naturvårdsenhet, JM Värmdöstrand AB, Värmdö kommuns tekniska förvaltning och miljö- och byggförvaltning.

Värmdö kommunstyrelsens tekniska utskott informerades om samrådet och beslutade 2005-03-21 § 79 att planavdelningen vid tekniska utskottets nästa sammanträde skulle redovisa samrådsyttrandena och lämna förslag till beslut i ärendet.

Värmdö kommunstyrelsens tekniska utskott 2005-04-25 § 103 beslutade att godkänna samrådsredogörelsen och att uppdra till planenheten att bearbeta förslaget efter inkomna yttranden samt att ta fram en delegationsordning. Vidare beslutade tekniska utskottet att den ändrade gränsen för naturreservatet mot Ösby 1:65 skulle godkännas samt att kostnader och budgetansvar för förvaltningen skulle utredas av planavdelningen och tekniska förvaltningen.

Vid ett samråd med tjänstemän från Värmdö kommunledningskontor 2005-09-27 beslutades att det reviderade förslaget skulle skickas ut till berörda sakägare med ett föreläggande att inkomma med eventuella ersättningsanspråk senast 2006-03-15.

Värmdö kommunstyrelsens tekniska utskott 2006-01-23 § 22 beslutade att återremittera förslaget till beslut och se över gränsdragningen med hänsyn till planerad gång- och cykelväg.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Detta beslut kan överklagas hos Länsstyrelsen i Stockholms län, se bilaga 3.

Beslut i detta ärende har fattats av kommunfullmäktige i Värmdö kommun 29 mars, 2006 (paragrafnr 64, dnr 04KS/0399-301). Vid ärendets handläggning har tjänstemän från kommunens tekniska, kultur-, miljö- och byggförvaltning samt kommunledningskontor deltagit. Anna Edström, ekolog, har varit föredragande.

Bilagor

1. Beslutskarta
2. Skötselplan
3. Hur man överklagar
4. Samrådsredogörelse med inkomna yttranden
5. Förteckning över berörda fastigheter och sakägare

Sändlista

Berörda sakägare

Fastighetsägare

OBS! Vid publicering av detta dokument på hemsidan är denna information borttagen med hänsyn till personuppgiftslagen (PUL).

Innehavare av servitut eller nyttjanderätt

OBS! Vid publicering av detta dokument på hemsidan är denna information borttagen med hänsyn till personuppgiftslagen (PUL).

Berörda myndigheter och kommunala nämnder och bolag

Stockholms läns författningssamling

Naturvårdsverket

Fiskeriverket

Skogsstyrelsen, Vallentuna Distriktskontor

Riksantikvarieämbetet

Länsstyrelsen i Stockholms län

Lantmäterimyndigheten i Stockholms län (efter laga kraft)

Värmdö kommun fastigheter AB

Miljö- och byggnämnden

Kulturnämnden

Barn- och ungdomsnämnden

Socialnämnden

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden

Föreningar (endast reservatsbeslut och bilaga 1-2)

Naturskyddsföreningen i Värmdö

Friluftsförbundet i Värmdö

Wermdö ornitologer

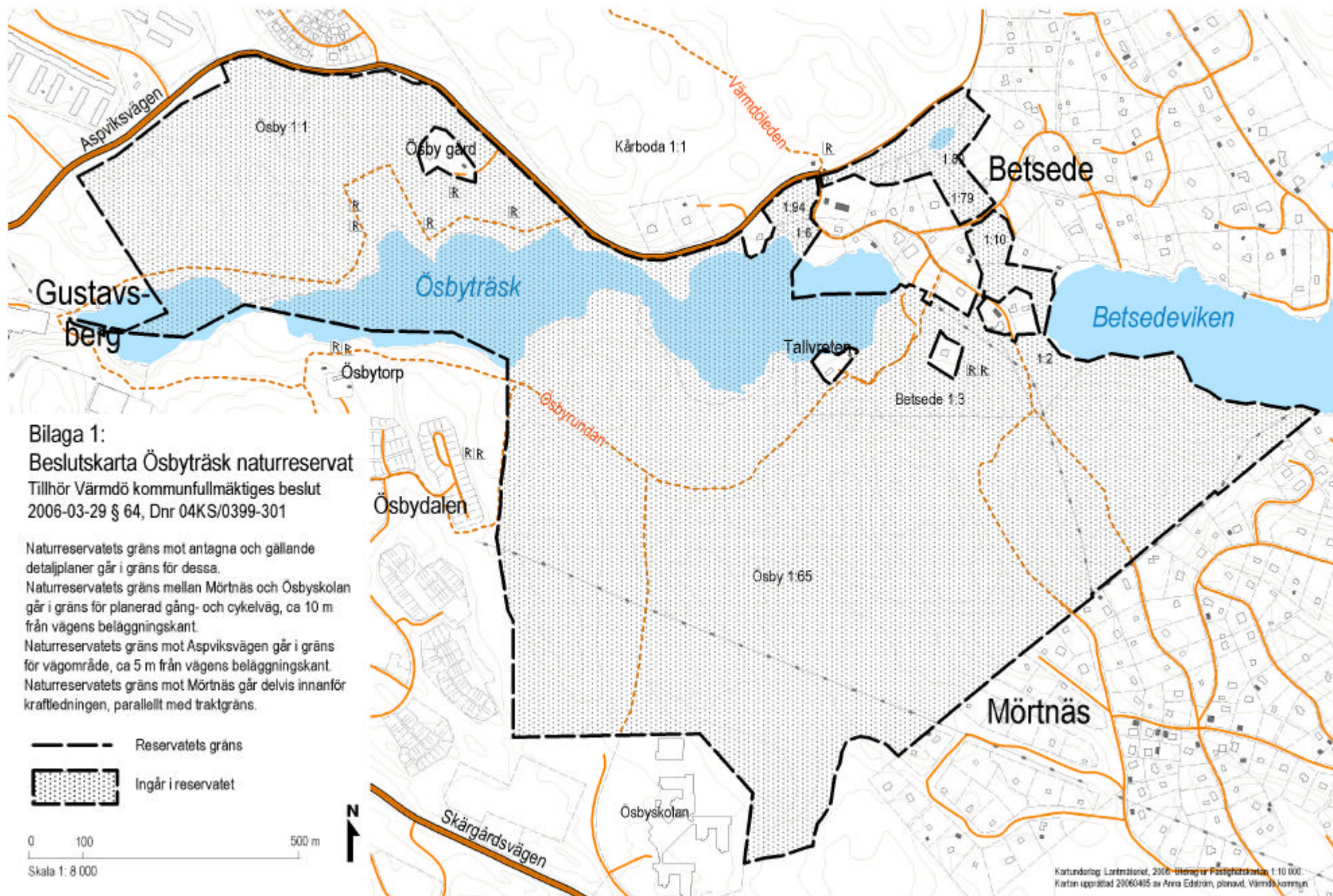
Svenska turistföreningen, Stockholmskretsen

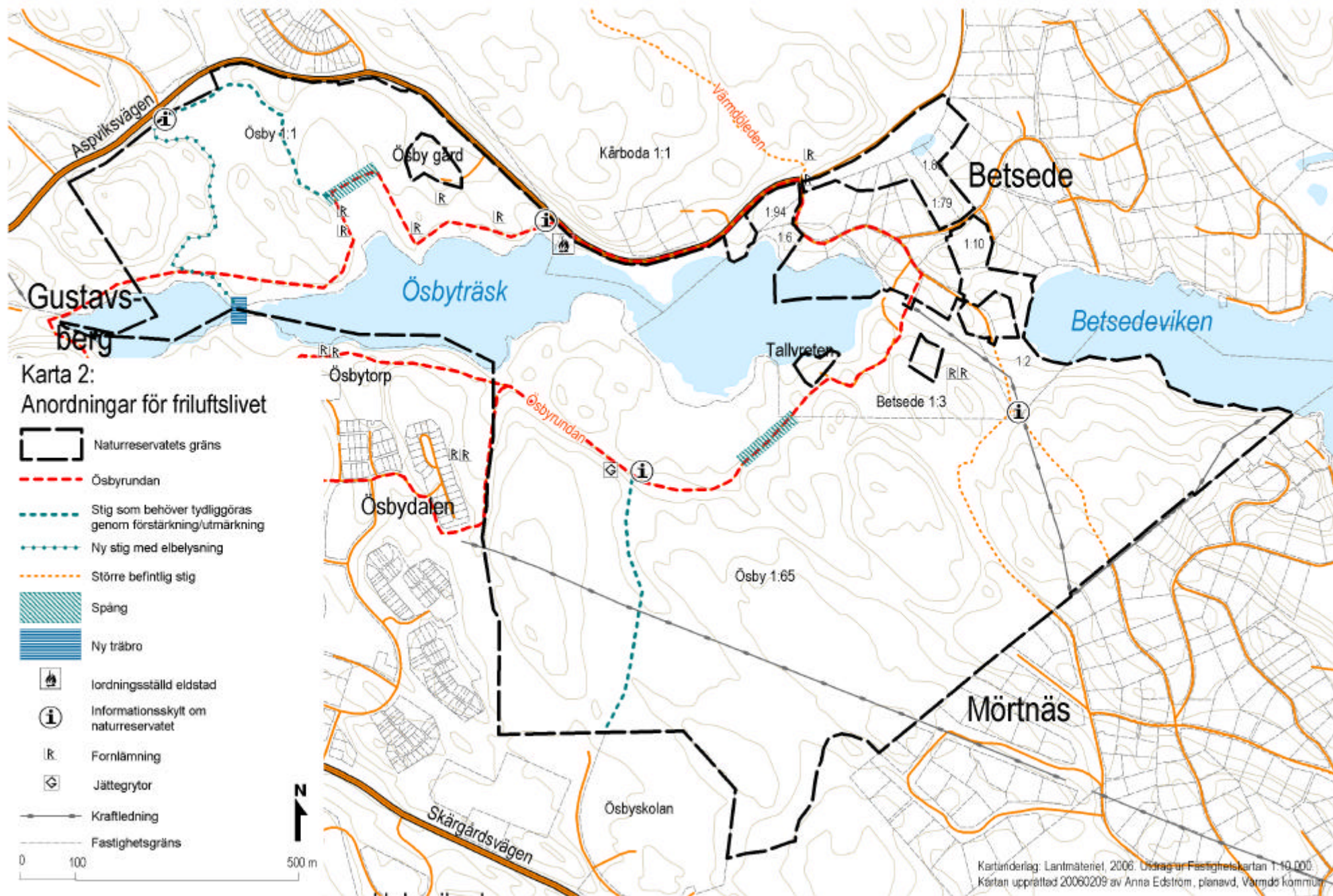
Gustavsbergs IF orienteringsklubb

Värmdö Skeppslags Fornminnesförening

Gustavsbergs vänner

Beslutet kungörs i DN och Nacka-Värmdö Posten 11 april, 2006.

Skötselplan för Ösbyträsk naturreservat

Beskrivningsdel
Plandel
29 Mars 2006

SKÖTSELPLAN FÖR ÖSBYTRÄSK NATURRESERVAT I VÄRMDÖ KOMMUN

Denna skötselplan har tagits fram inför bildandet av Ösbyträsk naturreservat. Skötselplanen har fastställts genom kommunfullmäktiges beslut 29 mars 2006 vid bildandet av naturreservatet.

En översyn av skötselplanens plandel bör göras inom tio år för att bedöma behovet av att revidera åtgärderna.

Skötselplanens plandel bygger på den rekreationsanpassade skogsbruksplan som Rosenqvist Skogskonsult AB utarbetade 2004 på uppdrag av Värmdö kommun samt den inventering och indelning i skötselområden som utfördes 2003-2004 av handläggande ekolog Anna Edström.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

BESKRIVNINGSDDEL	4
Syfte, grund för beslut och föreskrifter för Ösbyträsk naturreservat	4
Administrativa data	4
Beskrivning av området	5
<i>Kulturhistoria</i>	5
<i>Markanvändning</i>	6
<i>Naturförhållanden</i>	7
<i>Anordningar för friluftslivet</i>	9
<i>Tillgänglighet</i>	10
<i>Bevarandevärden</i>	10
<i>Källförteckning</i>	11
PLANDEL	12
Generella riktlinjer och åtgärder	12
Indelning i skötselområden	13
Friluftsliv	24
Jakt och fiske	25
Tillsyn, dokumentation och uppföljning	25
Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder	25
Ekonomisk plan	27
BILAGOR	
Karta 1 Skötselområden	
Karta 2 Anordningar för friluftslivet	

BESKRIVNINGSDDEL

Syfte, grund för beslut och föreskrifter för Ösbyträsk naturreservat

Syftet med naturreservatet, grund för beslut och föreskrifter finns i kommunfullmäktiges beslut *dag månad år* om naturreservat.

Administrativa uppgifter

Namn	Ösbyträsk naturreservat
Kommun	Värmdö
Län	Stockholm
Lägesbeskrivning	Reservatet har den avgränsning som framgår av bifogad karta och med de gränser som slutligen utmärks i fält.
Terrängkartan	10I NO Stockholm, 1:50 000
Fastighetskartan	10I 6j Gustavsberg, 1:12 500
Naturgeografisk region	Östersjökusten med skärgårdar
Kulturgeografisk region	Mälardalens odlingsbygder
Area	cirka 124 hektar
Därav landarea	cirka 108 hektar
Fastigheter	Ösby 1:1, Ösby 1:65, Kårboda 1:1, Betsede 1:2, 1:3, 1:6, 1:10, 1:75, 1:76, 1:77, 1:78, 1:79, 1:80, 1:81, 1:82, 1:94 samt Betsede 1:117 (se bilaga 5 tillhörande reservatsbeslutet)
Fastighetsägare	Värmdö kommun (Ösby 1:65 samt ännu icke-fastighetsreglerad del av Ösby 1:1), JM Värmdöstrand AB (Ösby 1:1, Kårboda 1:1, Betsede 1:2, 1:3, 1:6, 1:94), Stockholms kommun (Betsede 1:10, 1:79, 1:80, 1:81, 1:82) samt enskilda (se bilaga 5 tillhörande reservatsbeslutet)
Nyttjanderätter	Se bilaga 5 tillhörande reservatsbeslutet
Förvaltare	Värmdö kommun
Naturtyper	Barrskog (inkl impediment och igenväxande hyggen) cirka 64 hektar Blandlövskog (triviallöv och ädellöv samt en mindre andel barr) cirka 19 hektar Ädellövskog cirka 1,6 hektar

Triviallövskog cirka 1,7 hektar

Fuktlövskog cirka 7 hektar

Igenväxande kulturmark 2,2 hektar

Öppen kulturmark 12 hektar, varav cirka 7 hektar är jordbruksmark

Öppen våtmark cirka 0,4 hektar

Vattenvegetation (i huvudsak vass) cirka 1,2 hektar

Sötvatten cirka 16 hektar

Beskrivning av området

Kulturhistoria

Kolonisationen av Värmdö är tätt länkad till landhöjningen. Under bronsåldern, 1800–500 f Kr, hade landet höjt sig så pass mycket att de större dragen i den inre skärgården var igenkännliga. Havsytan låg 15–20 meter högre än idag. Detta innebar att de högre delarna av Ösbyträskområdet låg över vattenytan. Från denna tidsperiod har dock inga lämningar hittats i området.

Vid tiden för järnålderns början, omkring 500 år f Kr, förändrades klimatet från att ha varit varmt och torrt till kallare och fuktigare. Detta var den största orsaken till de mer permanenta bosättningar som uppstod eftersom boskapen behövde stallas under vinterhalvåret. Ingen av lämningarna kring Ösbyträsk är äldre än järnåldern. De älvkvarnar, även kallade skålgropar, som finns inhuggna på den södra strandens hållar vid Ösby torp var vanliga under bronsåldern. Dock omöjliggör deras placering en så tidig datering eftersom hållarna fortfarande låg under vatten under brons- och även äldre järnålder. Skålgropar är små, grunda och runda urgröpningar som fungerat som en tidig hållristning. Beteckningen älvkvarn vittnar om senare tiders tro på överjordiska väsen som älvor, till vilka man offrade genom att smörja in skålgroparna med fett eller lägga i mynt.

En av de viktiga vattenlederna i skärgårdslandskapet var från Betsedeviken via Ösbyträsk till Farstaviken. Ett flertal lämningar och gravfält från järnåldern på norra sidan om Ösbyträsk indikerar att Ösby gård etablerades under den här tiden. Slutsatsen kan dras av att gravarna under järnåldern generellt placerades i nära anslutning till bostaden. Namnet Ösby betyder ”byn öster om” en större och/eller viktigare by eller ort. I det här fallet bör det ha varit förhistoriska Farsta gård, vid nuvarande Gustavsberg där flera gravanläggningar från järnåldern har hittats.

Under 1600-talet bildades många sätesgårdar på Värmdö. Farsta gård kom att ägas av adelsmannen Gabriel Gustafsson Oxenstierna från 1640. Samtidigt tillbytte han sig fler gårdar, varav Ösby var en av dem. Genom att vissa gårdar tvingades betala skatt direkt till godsens istället för till kronan kom även Betsede att indirekt att knytas till Farsta 1646.

Den växande befolkningen på landsbygden under 1700-talet medförde ett ökat tryck på landskapet, bland annat genom uppodling av slåttermark, där detta var möjligt, och förflyttning av bete till allt magrare utmarker. Under den här tiden uppfördes även många torp. Ösby torp, som ligger på den södra sidan om sjön men utanför reservatet, omnämns första gången 1714. Den är utpekad som en kulturhistoriskt intressant byggnad. Under 1700-talet anlades landsvägen till Stockholm, nutidens Aspviksväg och tillika det studerade områdets norra gräns. Redan tidigare hade vintervägen till Stockholm gått över isarna i Betsedeviken och Ösbyträsk.

Redan på 1640-talet anlade Gustav Gabrielsson Oxenstierna ett tegelbruk på Farsta gods vilket senare skulle bli grunden till Värmdös centralort Gustavsberg. Den porslinsfabrik som öppnades på 1820-talet togs några år senare över av Gustafsbergs Fabriksbolag. Fabriken tog även över Mölnvik och Ösby vars lantbruk fick producera förnödenheter till fabriken anställda.

1802 anlades torpet Tallvreten på södra sidan under Betsede och Aspviks gård. Namnet då var "Nöjet". Under senare delen av 1800-talet avstyckades Betsedes mark mellan Ösbyträsk och Betsedeviken. 1847 anlades där Sofielund av före detta hovfröken Sofia Magdalena Ehrengrenat. Huvudbyggnaden och den byggnad som uppfördes i början av 1900-talet vid Tallvreten samt Trädgårdsmästarbostaden, som också låg under Sofielund, ingår inte i reservatet men är beskrivna som kulturhistoriskt värdefulla byggnader.

1907 såldes Betsede och styckades i 90 stora och topografiskt omväxlande tomter till försäljning. Tomterna skulle ingå i "Betsede villa- och egnahemsområde" men området skulle visa sig få en blandad bebyggelse av permanentvillor och fritidshus. Enligt en inventering från 2001 beskrivs många av byggnaderna som kulturhistoriskt värdefulla. En del tomter blev aldrig bebyggda utan utgör i dag insprängda och värdefulla naturområden som ingår i reservatet.

Gustafsbergs Fabriker, inklusive Ösby och de andra markerna, överläts 1937 till Kooperativa förbundet (KF) efter en tid av minskad framgång. Det KF-ägda jordbruket var ett av Stockholmstraktens största. Rationaliseringar inom jordbruk som tillhörde de stora godsen hade påbörjats redan under 1700-talet. De storskaliga förändringarna med konstgödsel, mekanisering och nedläggning av mindre produktiva marker infördes dock från mitten av 1900-talet. Runt Ösbyträsk finns likväl finns spåren kvar av det genom århundraden präglade jordbrukslandskapet som det såg ut innan rationaliseringarna.

På 1970-talet köptes marken söder om Ösbyträsk av kommunen. Marken norr om sjön förvärvades år 2000 av JM Värmdöstrand AB från KF, via olika fastighetsbolag.

Markanvändning

Av det tillgängliga historiska kartmaterialet är det ägomätningsskartorna som beskriver markanvändningen. För Ösby är den tidigaste användbara kartan från 1853, för Betsede 1865. Åtminstone Ösby har en markanvändningshistoria som sträcker sig tillbaka till yngre järnålder. På grund av de naturgeografiska och topografiska förutsättningarna så har nyexploatering av odlingsmark vid befolkningstillväxt varit starkt begränsad. Av detta kan man dra den troliga slutsatsen att de marker som hölls som åker eller äng vid tiden för förut

nämnda ägomätningsskator har brukats i stort sett samma utsträckning från åtminstone medeltiden och framåt.

De landskapsförändrande och jordbruksförbättrande åtgärder som genomfördes i stora delar av landet under 17- och 1800-talet påverkade även det aktuella området. Då Ösbys marker låg under Farsta gods vid den här tiden är det troligt att rationaliseringarna och förbättringarna genomfördes relativt tidigt eftersom så ofta var fallet på godsens ägor. Enligt uppgift upphörde jordbruket vid Ösby torp efter 1898.

Effektiviseringen av jordbruket inom framför allt de norra delarna av reservatet tycks följa den allmänna utvecklingen. En skillnad är dock att de marker som har varit öppna inte har blivit aktivt igenplanterade som så ofta blev fallet efter 1979-års skogsvårdslag. Den tidens ägare, KF, valde uppenbarligen att fortsätta odla vall respektive bedriva bete. Nuvarande markägare, JM Värmdöstrand AB, arrenderar ut jordbruksmarken till Windahl, Säby gård. Sedan några år tillbaka har marken legat i träda. Arrendatorn planerar dock att återuppta spannmålsodlingen. Den igenväxning som har skett på övriga delar av gammal åker- och ängsmark är naturlig sådan.

De marker som i dagsläget betas av hästar sydöst om sjön, har enligt uppgift dessförinnan betats av nötboskap tillhörande KF. Hästbetet har pågått på samma marker sedan 1983 och utgörs vanligen av cirka tio privatägda hästar från Mörttästallet. Hästarna släpps på bete första veckan i juni och tas in igen kring skolstarten i mitten av augusti. Området har tidigare varit avgränsat med taggtråd, men de nuvarande ägarna till Mörttästallet har successivt röjt bort detta under de senaste 10 åren och ersatt det med elstängsel och ett flertal V-formade passager. Viss stödutfodring sker av ägarna, vanligen vid det närliggande stallet.

Skogsbruk har bedrivits inom området. Eftersom större delen av områdets skog utgörs av lågproducerande skog på impedimentmark så är spår av aktivt skogsbruk i större skala, i form av exempelvis hyggen eller större planteringar, begränsade i utbredning. Inför utarbetandet av en ny skogsbruksplan sommaren 2004 konstaterades att skötseln har varit eftersatt inom stora delar av skogen.

Naturförhållanden

Berggrund och jordarter

Landskapet som Ösbyträsk ligger i präglas av den storskaliga sprickdalstopografin. Själva Ösbyträsk är en sådan sprickdal i väst-östlig riktning, medan orienteringen på land främst går i nordvästlig-sydöstlig riktning. Området är topografiskt varierat. I sydöstra delen ligger reservatets högsta topp på cirka 35 meter över havet. De bergarter man finner inom området är framför allt gnejser av sedimentursprung men även inslag av grönsten samt yngre granit.

Inlandsisen och dess smältvatten har skapat flera jättegrytor i området. Ett större sådant område med minst tjugofem mer eller mindre tydliga jättegrytor är Offerkällorna på södra sidan av Ösbyträsk. Moräntäcket är relativt tunt eller frånvarande och utgör inga egna ytformer utan följer berggrundens topografi. Postglaciala leror återfinns i dalstråkens botten. Kvar av moränen efter ursvallningen till följd av landhöjningen är de grövre fraktionerna. De återfinns som sandig morän på mellanhöjder och framför allt på läsidan relativt isrörelseriktningen av bergknallar i området. Svallade grussediment återfinns i nordöstra delen av området. På höjdlägena i terrängen dominerar hållmarkerna. Ofta är övergången mellan hållmark och finsediment skarp, utan mellanliggande morän.

Ler-gyttja, gyttje-lera samt torv överlagrar de postglaciala lerorna på lågt liggande mark invid sjön och kan sägas vara de senast tillkomna jordarterna i området. De består av organiskt material i större eller mindre omfattning.

Hydrologi

Ösbyträsk är basnivån i ett avrinningsområde. Sjön har ett djup på 9 meter och utgörs av tre delar. Tidigare var Ösbyträsk en havsvik i kontakt med både den inre Baggensfjärden / Farstaviken i väster och den yttre Torsbyfjärden / Betsedeviken i öster. I och med landhöjningen har kontakten så småningom snörts av. På centrala Gustavsbergs nuvarande plats låg så sent som på 1950- talet Putten och Grundmarn, två mindre vattensamlingar med omkringliggande sankmark, som hade grävda vattenförbindelser med Ösbyträsk och Farstaviken. Beroende på vattennivån i Ösbyträsk fungerade denna vattenförbindelse både som in- och utlopp.

Mot Betsedeviken fanns tidigare ett öppet utlopp i östra delen. Detta är sedan början av 1900-talet kulverterat men fungerar fortfarande som sjöns huvudsakliga utlopp. Det finns inga större, naturliga på markytan synliga, tillflöden, förutom några mindre vårbäckar som mynnar i alkärret på södra sidan. Dagvattenledningar mynnar däremot i sjön; Från Munkmora går en kulverterad dagvattenledning som mynnar ut vid alkärret på norra sidan. Genom själva Ösbyträsk går en tryckspillvattenledning från Betsede och vidare förbi vid finska bastun i den centrumnära delen. Ösbyträsk ingår i det sjösystem som anlades av Gustavsbergs fabriken för att tillförsäkra vatten till tillverkningsprocessen.

Idag bedöms vattnet i Ösbyträsk ha mycket hög näringshalt mätt i fosfor samt höga kvävehalter. Den kulverterade bäcken är dock näringsfattig och dränerar således inte mycket närsalter. Däremot har dagvattendiket som går via fuktlövskogen i Betsede till Torsbyfjärden höga halter av närsalter. I översiktsplanen (2003) anges vikten av att minska näringsbelastningen då sjön utpekats som ett Ekologiskt Särskilt Känsligt Område (ESKO).

Vegetation

Som en följd av den varierade topografin erbjuder området flera olika naturtyper. Som på stora delar av Farstalandet har den kulturhistoriska markanvändningen präglat vegetationen kring Ösbyträsk. I sprickdalarnas lerfyllda bottnar finns fortfarande öppna gräs- och örtmarker som tidigare brukats som åker eller, längre tillbaks, äng. Artantalet på dessa marker är dock begränsat på grund av ett flerårigt rationellt jordbruk med konstgödsel på framför allt den norra sidan. Undantaget är öppna eller halvöppna torrbackar lite högre i terrängen. Dessa uppvisar ett högre artantal, framför allt i de delar som betas.

1800-talets slåttermarker i lägre liggande partier med god vattentillgång har idag vuxit upp till artrika fuktlövskogar med klibbal som det dominerande trädslaget. Fuktlövskog med klibbal, björk, *Salix sp.* samt vass ytterst mot öppet vatten finns i tre större bestånd. Dessa har identifierats i Skogsvårdsstyrelsens fjärranalysinventering av sumpskogar. Mot Mörtlös finns ytterligare ett bestånd med liknande sammansättning. I Betsede, mot Aspviksvägen, utgörs istället beståndet av framför allt av *Salix sp.* omgivet av björk.

I brynzonerna på finsedimenten, men även på moränmark, växer ek, hassel, en, rönn, sälg, björk och asp. De två senare har börjat etablera sig på den före detta odlingsmarken som inte längre hävdas. Lövträden i områdets brynzoner har stor konkurrens från inträngande gran. I dessa lundartade brynzoner kan fältskiktet vara rikare där det finns tillräckligt ljus. Spår av

tidigare skogsbete syns på flera håll genom inslaget av en, tvådelade tallar och en relativ luckighet.

Ytmässigt är hållmarkstallskogen i områdets höjdlägen störst i sin utbredning. Dessa har påverkats lite eller inte alls av skogsbruk och träden är därför relativt gamla. De magra lavsamhällena övergår i lingon och blåbärsris tillsammans med gran där vatten- och näringstillgång är bättre i svackor eller utmed sluttningarna.

Ösbyträsk med kringliggande naturmarker utgör en viktig spridningskorridor i den regionala grönsstrukturen mellan värdekärnor på södra Farstalandet och västra Ormingelandet. I översiktplanen från 2003 pekats området ut som en svag länk på grund av att befintlig och eventuell kommande bebyggelse riskerar att minska spridningsmöjligheterna.

Fauna

Utöver att vara en länk i den regionala grönskilsstrukturen så passerar ett sannolikt mycket viktigt viltstråk via naturmarken i Betsede. Både älg och rådjur noteras i stort antal på Farstalandet.

Området kring sjön uppges vara ganska rikt på fågel både vår och höst. Av de häckande fågelarter som har observerats i direkt anslutning till sjön finns de vanligaste andarterna samt bland annat rörhöna. I omgivningarna häckar även bivråk, ormvråk och duvhök. Andfåglar och några vadararter kan ses sträcka över området. På grund av att den östra delen av sjön har mer undervattensvegetation sås ses de största ansamlingarna av andfåglar främst i denna del. Förbipasserande havsörnar har observerats liksom även kornknarr, dvärgbeckasin, turkduva, bändelkorsnäbb, hökuggla och pilgrimsfalk.

I fuktlövskogen i Betsede har härmsångare och rosenfink noterats under våren. I anslutning till de björkar som kantar skogsbeståndet har tretåig hackspett observerats.

Ett mycket framträdande djur i området i avseendet stor landskapspåverkan är bävern, *Castor fiber*. Spåren syns dels som stubbar av framför allt asp nära hyddan, dels som gnagmärken på större träd, företrädesvis i strandkanten och i fuktlövskogen. I Ösbyträsk spelar bävern en viktig roll som skapare av död ved, som utnyttjas av insekter och fåglar, vilket bidrar till den biologiska mångfalden.

Kunskapen om vattenlevande organismer i Ösbyträsk är begränsad då ingen officiell inventering av vattenmiljön genomförts. Kräfftiske har bedrivits i relativt stor skala fram till senare delen av 1900-talet då tillgången minskade, sannolikt på grund av kräftpest. Enligt uppgift från boende kring sjön finns en del fisk, men vilka arter och i vilka kvantiteter är inte utrett.

Anordningar för friluftslivet

Kring Ösbyträsk har det sedan länge funnits ett mer eller mindre sammanhängande stigsystem. Under våren 2003 gav kommunen ut en karta över Ösbyrundan, en 4,5 kilometer lång promenadslänga, med kortfattad information om 15 platser intressanta ur ett natur- eller kulturhistoriskt perspektiv. Gatukontoret fick i uppdrag att röja högt fältskikt utmed vissa avsnitt samt lägga ut stockar och spänger vid fuktigare partier. Informationsskyltar med karta sattes upp på tre ställen utmed rundan. Själva stigen är utmärkt med gula, mindre plåtskyltar.

Tillgänglighet

Området är lättillgängligt. Naturreservatet ligger inom promenadavstånd från Gustavsbergs centrum, flera bostadsområden och skolor. Ett flertal busslinjer passerar Gustavsbergs centrum. Parkeringsplatser finns i centrum och i anslutning till tennishallen samt vid försäkringskassan söder om Ösbyträsk västra del.

Inom området finns en större stig utmärkt, Ösbyrundan. På grund av områdets topografiska förutsättningar är Ösbyrundan mindre tillgänglig utmed vissa avsnitt. Rundan har inte anpassats för exempelvis rullstolar eller barnvagnar. Det finns dock goda möjligheter att ändå ta sig till någon del av naturreservatet via vägar och andra större stigar.

Bevarandevärden

Naturreservatet är mycket attraktivt för tätortsnära rekreation och friluftsliv. I en enkätundersökning genomförd 2003 bland närboende angav 43 % av de svarande att de besöker någon del av Ösbyträsk naturområden dagligen eller flera gånger i veckan. Den omväxlande topografin och den tydliga prägeln av kulturhistorisk markanvändning under hundratals år har skapat förutsättningar för en varierad vegetation på landskapsnivå. Det kulturpräglade landskapet som helhet liksom fornlämningarna från järnåldern och närliggande kulturhistoriskt intressanta byggnader har även ett pedagogiskt värde.

Källförteckning

- Arvidsson, E., S., 1990. *Människor och hus i Gustavsberg*. Uddevalla.
- Aspfors, J., 2003. Muntlig kommunikation. Kulturenheten, Värmdö kommun.
- Burell, M., 1981. *Värmdö skeppslag vid 1500-talets mitt*. Historiska institutionen, Stockholms universitet.
- Edström, A., 2003. *Natur, kultur och rekreation kring Ösby träsk. Beskrivning och förslag på anpassad skötsel*. Examensarbete på institutionen för naturgeografi och kvartärgeologi, Stockholms universitet.
- Gullmert, L., 2003. Muntlig kommunikation. Kulturenheten, Värmdö kommun.
- Jönsson, J., 1887. *Beskrifning till praktisk geologisk karta öfver Farsta och Gustafsberg med utgårdar, torp och lägenheter i Stockholms län*. Sveriges geologiska undersökningar, ser. B.b, n:o 6. Stockholm
- Källman, R., 1987. *Skärgårdsbygd. Kulturhistoriska miljöer i Värmdö kommun*. Stockholms Läns Museum och Värmdö kommun.
- Möller, H. & Stålhös, G., 1964. *Beskrivning till geologiska kartbladet Stockholm NO*. Serie Ae, nr 1. Sveriges geologiska undersökningar.
- Naturskyddsföreningen i Värmdö, 1995. *Ösby Runt. Spåret till natur- och fornminnen runt Ösby träsk*.
- Quist, A., 1949. *En bok om Värmdö skeppslag*. Stockholm, 2:a upplagan, 1984.
- Skogsvårdsorganisationen, 2005. *Skogens källa*. Digitalt underlagsmaterial om miljövärden i skogen.
- Sundström, E., 2002. *Betsede. Kulturmiljöinventering inför detaljplan. Gustavsbergs socken, Värmdö kommun, Uppland*. Rapport 2002:19. Stockholms Läns Museum, Stockholm.
- Sveriges Nationalatlas, 2002. *Berg och jord*. Kartförlaget, Gävle.
- Wermdö Ornitologer, 2004. <http://surf.to/wermdo.ornitologer> Hemsida besökt 2004-11-02.
- Värmdö kommun och Naturskyddsföreningen i Värmdö, 2003. *Ösbyrundan. Kultur- och naturspår*. Kartbroschyr.
- Örnstedt, I., 2003. *Sjöar, vattendrag och kustvatten i Värmdö kommun*. Värmdö kommun.

PLANDEL

Generella riktlinjer och åtgärder

Skötseln av naturreservatet ska syfta till goda möjligheter till friluftsliv och rekreationsupplevelser. Skötseln ska bevara och förstärka den kulturhistoriska prägeln i landskapet. Variationsrikedomen på landskapsnivå ska förstärkas så att variationen på artnivå gynnas.

Skog

- Skogarna ska bevaras och förstärkas som attraktiva rekreationsmiljöer för friluftslivet.
- Områden med impedimentartad hållmarkstallskog undantas i huvudsak från skogsbruk och lämnas för fri utveckling. En naturskogskaraktär eftersträvas med en hög andel äldre, döende och döda träd.
- I övriga områden med barr- och blandskog bedrivs skogsbruk på ett rekreationsanpassat sätt. Bestånden ska där vara flerskiktade och varierade med avseende på ålder och trädslag. ”Evighetsträd” sparas. Hög grad av luckighet och framkomlighet eftersträvas i anslutning till skol- och bostadsområden, fornlämningar samt Ösbyrundan och andra större stigar.
- I områden med stor andel lövträd ska dessa särskilt gynnas. Äldre och grova lövträd synliggörs.
- Områden med fuktlövskog undantas i huvudsak från skogsbruk och lämnas för fri utveckling. Nuvarande vatten- och fuktighetsförhållandena ska bibehållas. På sikt ska etablering av gran förhindras.

Skogsbryn

- Övergångszoner mellan skog och öppen mark ska vara variationsrika, flerskiktade och luckiga. Lövsly och gran hålls efter.
- Äldre, grova ekar frihuggs.

Öppna kulturmarker

- På befintlig åkermark ska jordbruket fortsatt bedrivas med hänsyn till friluftslivet.
- Öppna gräsmarker som tidigare brukats som åker, äng eller hage hålls öppna i nuvarande omfattning genom röjning, slåtter eller bete. Vid slåtter bör redskap som skär eller klipper, som t.ex. slåtterbalk, användas i första hand.
- Före detta öppna gräsmarker som är igenväxande ska i möjligaste mån öppnas upp igen.

Vattenområden och vattenvegetation

- Ösbyträsk ska ha en bibehållen eller förbättrad vattenstatus.
- Bävern ska tillåtas vara en naturlig del av sjöns ekologi.
- Sjöns tredelade karaktär ska bevaras med fungerande vattenutbyte och öppen vattenspegel även i de smalaste partierna.

Fornlämningar och kulturmiljöer

- Utöver vad fornminneslagen anger bör områden med fornlämningar och områden med jättegrytor synliggöras genom varsam röjning och utglesning av buskar och träd.
- Husgrunder och andra liknande kulturlämningar bör synliggöras. Typiska kulturgynnade träd och buskar i anslutning till kulturmiljöerna, som t.ex. oxel, vildapel, rönn och hägg bör också gynnas.

Indelning i skötselområden

Skötselområdena är grupperade i sex huvudgrupper, A-F, beroende på markslag och huvudsaklig skötselinriktning, se nedan. Med bevarandemål och skötselåtgärder som utgångspunkt är naturreservatet därefter indelat i 38 skötselområden. De angivna skötselåtgärderna är avsedda för den kommande 10-årsperioden om inget annat anges. I den skogsbruksplan som utarbetats parallellt av Rosenqvist Skogskonsult AB är delområdena i sin tur indelade i ett till flera beståndsområden. De skötselåtgärder som presenteras här kompletteras därför i en del fall med mer detaljerade arbetsbeskrivningar i skogsbruksplanen.

- A. Skog som i huvudsak undantas från skogsbruk
- B. Skog med rekreationsanpassat skogsbruk
- C. Skogsbryn
- D. Igenväxande kulturmark
- E. Öppen kulturmark
- F. Vattenområden och vattenvegetation

A Skog som i huvudsak undantas från skogsbruk

44 ha

A1

(Beståndsområde 7 enligt skogsbruksplan)

Våtmark delvis bevuxen med klibbal och *Salix sp.* på före detta inägomark. Dagvattenledning från Munkmora går genom området och mynnar i sjön.

Mål

Bevara nuvarande våtmark med fuktlövskog.

Skötselåtgärder

Lämna för fri utveckling.

A2

(Beståndsområde **13** enligt skogsbruksplan)

Fuktlövskog med klibbal, björk och *Salix sp.* på före detta inägomark utmed sjön. Träd på socklar. Tallbeväxt udde med fastmark.

Mål

Bevara nuvarande fuktlövskog.

Skötselåtgärder

Lämna för fri utveckling.

A3

(Beståndsområden **14** och **15** enligt skogsbruksplan)

Udde med gles tallskog som övergår i fuktlövskog med klibbal, björk och *Salix sp.* på före detta inägomark. En del lågor och torrträd.

Mål

Bevara nuvarande område med fuktlövskog respektive gles tallskog.

Skötselåtgärder

Röjning av lövunderväxten i tallskogen. Lämna fuktlövskogen för fri utveckling.

A4

(Beståndsområde **16** enligt skogsbruksplan)

Lågväxande fuktlövskog med framför allt *Salix sp.*, men även inslag av al och tall. Viktig fågelbiotop. Milsten i västra delen mot vägen, nr 23 i fornminnesförteckningen.

Mål

Bevara nuvarande fuktlövskog.

Skötselåtgärder

Lämna för fri utveckling.

A5

(Beståndsområden **38** och **39** enligt skogsbruksplan)

Hällmarkstallskog med glesa, äldre bestånd på impediment. Delvis gallrat för några år sedan.

Mål

Naturskogskaraktär med hög andel äldre, döende och döda träd.

Skötselåtgärder

Lämna för fri utveckling.

A6

(Beståndsområde **35** enligt skogsbruksplan)

Hällmarkstallskog med glesa, äldre bestånd på impediment. Betas i ytterkanterna.

Mål

Naturskogskaraktär med hög andel äldre, döende och döda träd.

Skötselåtgärder

Lämna för fri utveckling.

A7

(Beståndsområde **40** enligt skogsbruksplan)

Översluten fuktlövskog med klibbal och björk på före detta inägomark. Liten invandring av gran i underväxten. Betas i norra kanten.

Mål

Bevara fuktlövskog.

Skötselåtgärder

Lämna för fri utveckling.

A8

(Beståndsområden **43, 44 och 45** enligt skogsbruksplan)

Äldre granskog i östra delen med vindfällan och torrakor. I övriga delar en mosaik av hållmarkstallskog som växlar mellan bördigare partier, myrmark och hållar. Delvis självföryngrat. Skador från brand i nordvästra delen.

Mål

Naturskogskaraktär med hög andel äldre, döende och döda träd.

Skötselåtgärder

Lämna för fri utveckling.

A9

(Beståndsområden **25 och 26** enligt skogsbruksplan)

Större fuktlövskog med klibbal och björk på före detta inägomark. Övergår i *Salix sp.* och vass mot sjön. Omfattande bäverfällning av träd.

Mål

Bevara fuktlövskog.

Skötselåtgärder

Lämna för fri utveckling.

A10

(Beståndsområde **28** enligt skogsbruksplan)

Udde med gammal, grandominerad skog. Inslag av ek, asp och björk. Bäverhydda i nordvästra delen. Omfattande bäverfällning av träd.

Mål

Skydda bäverhabitat.

Skötselåtgärder

Lämna för fri utveckling.

A11

(Beståndsområden **47, 48 och 49** enligt skogsbruksplan)

Mosaikartad hållmarkstallskog med glesa, äldre bestånd på impediment. Tvåskiktat med delvis god föryngring. Jättegrytor, nr 9 i fornminnesregistret.

Mål

Naturskogskaraktär med hög andel äldre, döende och döda träd. Gynna en successiv beståndsföryngring.

Skötselåtgärder

Lämna för fri utveckling. Befintliga luckor kan utvidgas på sikt.

B Skog med rekreationsanpassat skogsbruk

40 ha

B1

(Beståndsområden **1, 2, 3, 4 och 5** enligt skogsbruksplan)

Topografiskt varierad barrskog med hållmarkstallskog på höjderna. Delvis påverkat av skogsbruk genom avverkning i östra delen. Översluten aspdominerad skog mot Aspviksvägen. Lövdominerat bestånd av hagmarkskaraktär mellan före detta åker och sjön med enstaka torrträd och rik vårflora.

Mål

Flerskiktade bestånd. Variation med avseende på ålder och trädslag. Hög grad av luckighet och framkomlighet utmed Ösbyrundan. Förstärkning av hagmarkskaraktären i beståndet mot sjön.

Skötselåtgärder

Gallring. Rensningshuggning av asp och skadad gran utmed Ösbyrundan. Spara och gynna äldre tall och ek.

B2

(Beståndsområde **6** enligt skogsbruksplan)

Gles barrskog med äldre tallar och inslag av en och lövträd. Stensättning i östra delen, nr 22 i fornminnesregistret.

Mål

Bevara gammal skog. Hög grad av luckighet och framkomlighet utmed Ösbyrundan. Örttrikt fältskikt. Synliggöra fornminne.

Skötselåtgärder

Rensningshuggning av triviallöf och gran. "Evighetsträd" sparas, framför allt i anslutning till fornlämningarna.

B3

(Ingår i beståndsområde 7 enligt skogsbruksplan)

Halvöppen torrbacke med en, nypon, rönn och tall. Torrbacksflora.

Mål

Bibehållen halvöppen struktur med örtrikt fältskikt.

Skötselåtgärder

Hålla efter slyförekomst.

B4

(Beståndsområde 10 enligt skogsbruksplan)

Parkliknande barrskog med äldre tallar och inslag av en, triviallöf, ek och lind. Relativt ört- och gräsrikt fältskikt. Järnåldersgravfält i anslutning till Ösby gård, nr 20 och 21 i fornminnesförteckningen.

Mål

Luckig, parkliknande tallskog. Synliggöra fornlämningar.

Skötselåtgärder

Gallring. Grov tall och ädellöv sparas och gynnas. Fornlämningar röjs varsamt fram och synliggörs.

B5

(Beståndsområden 11 och 12 enligt skogsbruksplan)

Översluten aspskog på före detta åkermark som övergår i fuktig blandskog med stor andel lövträd och buskar på före detta inägomark. Al, asp, björk samt ek och lönn. Relativt gott om lågor.

Mål

Ökad luckighet. Stor andel äldre lövträd och ädellövträd. Successiv förnyelse av skogen.

Skötselåtgärder

Gallring. Ädellövträd sparas och gynnas. Gran huggs bort.

B6

(Beståndsområde 18 enligt skogsbruksplan)

Lucktomt mellan bebyggelse, väg och fuktlövskog. Före detta åkermark med igenväxning av sälg och asp. Enstaka ask och ek. Aspen är angripen av aspticka med begynnande hålbildning. Enstaka torrträd.

Mål

Halvöppen struktur med hög andel flerskiktade lövträd. Ökad andel hålträd.

Skötselåtgärder

Gallring av tätningar. Spara och gynna ek och ask.

B7

(Beståndsområden **19** och **20** enligt skogsbruksplan)

Lucktomt omgiven av bebyggelse. Hällmarkstallskog med risrikt fältskikt. Övergår i tall- och ekbacke och därefter en något fuktig sänka med sälk och klibbal på före detta åkermark. Torrträd och högstubbar förekommer sparsamt. Den södra delen utgörs av en översluten fuktlövskog med klibbal och inslag av äldre ask.

Mål

Variation med avseende på ålder och trädslag. Hög grad av luckighet och framkomlighet. Gynna ask

Skötselåtgärder

Gallring. Frihuggning av ekar, äldre tall samt ask.

B8

(Beståndsområden **36** och **37** enligt skogsbruksplan)

Centralt i området ligger en äldre talldominerad skog. Den norrliggande och sydvästliga sluttningen utgörs av olikåldrig, flerskiktad granskog.

Mål

Bevara äldre tallskog. Luckig, flerskiktad och olikåldrig granskog med blåbärsris och mossor.

Skötselåtgärder

Gallring. Gynna gran i grandominerade delar och spara utvecklingsbara stammar i lägre kronskikt.

B9

(Beståndsområden **23** och **22** enligt skogsbruksplan)

Topografiskt varierad barrskog med hällmarkstallskog på höjderna och betad, relativt luckig tallskog i lägre avsnitt. Aspar och björkar angripna av tickor. Inslag av ek och ask. Fornlämning, nr 24 i fornminnesregistret. Större delen betas.

Mål

Bevara hagmarkstruktur.

Skötselåtgärder

Gallring.

B10

(Beståndsområde **34** enligt skogsbruksplan)

Barrskog av naturskogskaraktär på höjd med tall och gran. Delvis flerskiktad. Delvis betad.

Mål

Bevara naturskogskaraktär. Flerskiktade bestånd.

Skötselåtgärder

Plockhuggning i alla diameterklasser.

B11

(Beståndsområde **46** enligt skogsbruksplan)

Hyggespåverkad barrskog i sänka. Stor andel triviallövsly och yngre tall. Flertalet tallöverståndare.

Mål

Föryngrat, flerskiktat, varierat bestånd.

Skötselåtgärder

Röjning. Avverkning av överståndare i större delen av området.

B12

(Beståndsområden **27** och **30** enligt skogsbruksplan)

Småkuperad terräng med dels tät, grandominerad skog i den centrala och nordöstra delen, dels varierad blandskog av hagmarkskaraktär med inslag av äldre ek och underväxt av hassel och asp. Området gränsar delvis mot sjön, delvis mot igenväxande kulturmark. Odlingsrösen.

Mål

Bevara och förstärka hagmarkskaraktären. Luckigt och flerskiktat. Synliggöra odlingsrösen. Ökat ljusinsläpp för att gynna lundflora.

Skötselåtgärder

Gallring. Röja aspsly. Föryngra hassel. Frihuggning av äldre, grova ekar. Frihuggning av odlingsrösen.

B13

(Beståndsområden **51** och **52** enligt skogsbruksplan)

Varierad tallskog med hållmarkspartier och mer bördiga partier. Den centrala delen har gallrats för några år sedan och är av parkkaraktär.

Mål

Bevara hållmarkspartier orörda. Gynna produktion på de bördiga partierna. Bevara befintlig skiktning.

Skötselåtgärder

Gallring görs i alla trädskikt, i första hand i de produktiva delarna.

B14

(Beståndsområden **50** och **53** enligt skogsbruksplan)

Större, avlångt skogsområde, i huvudsak lövdominerat. Ojämn självföryngrad skog.. Ställvis tätt med överståndare. Flera partier är fuktiga.

Mål

Tillvarata självföryngring. Björkskog i lövdominerade områden. Bevara försumpad skog.

Skötselåtgärder

Avverka överståndare. Gallring och röjning av ungskog. Ingen åtgärd i försumpad skog.

B15

(Beståndsområde **33** enligt skogsbruksplan)

Igenväxande hagmarksskog med ek och inslag av tall och asp. Underväxt av hassel och asp. Odlingsröse.

Mål

Förstärka hagmarkskaraktären. Öka ljusinsläpp för att gynna lundflora.

Skötselåtgärder

Gallring. Frihugga ek och odlingsrösen. Röja aspsly, föryngra hassel.

C Skogsbryn

3,7 ha

C1

(Beståndsområde **21** enligt skogsbruksplan)

Lövrik och relativt luckig brynzon av hagmarkskaraktär. Ört- och gräsrikt fältskikt. Betas.

Mål

Förstärka hagmarkskaraktären. Varierad, flerskiktad övergångszon mellan öppen mark och skog. Ört- och gräsrikt fältskikt.

Skötselåtgärder

Frihuggning av äldre, grova ekar.

C2

(Beståndsområde **41** enligt skogsbruksplan)

Relativt tät brynzon. Stor variation i ålder och virkesförråd. Asp i södra delen har en del hålbildningar. Inslag av gran. Betas delvis.

Mål

Varierad, flerskiktad övergångszon mellan öppen mark och skog. Ört- och gräsrikt fältskikt.

Skötselåtgärder

Gallring. Röj gran och triviallövsly. Skapa luckor. Gynna grova aspar, ädellöv och stora sälgar.

C3

(Beståndsområde 32 enligt skogsbruksplan)

Lövrök och relativt luckig brynzon. Inslag av ek, lind och hassel. Relativt ört- och gräsrikt fältskikt. Offerkällorna, ett område med jättegrytor, ligger i områdets centrala del, nr 8 i fornminnesförteckningen.

Mål

Varierad, flerskiktad övergångszon mellan öppen mark och skog. Ört- och gräsrikt fältskikt. Synliggöra jättegrytorna.

Skötselåtgärder

Gallring.

D Igenväxande kulturmark

1,7 ha

D1

(Beståndsområde 9 enligt skogsbruksplan)

Före detta åkermark som växer igen med aspsly och slån.

Mål

Halvöppen struktur. Flerskiktat aspbestånd.

Skötselåtgärder

Större delen av aspbeståndet röjs bort successivt. Den öppna gräsmarken slås med moderna slåtterredskap.

D2

Två närliggande, mindre områden på före detta åkermark. Växer igen från kanterna med triviallöf, främst asp.

Mål

Öppen kulturmark.

Skötselåtgärder

Bete eller slåtter.

D3

(Beståndsområde 31 enligt skogsbruksplan)

Före detta åkermark som växer igen med aspsly och hagtorn. Omges av skog av hagmarkskaraktär.

Mål

Öppen kulturmark utmed Ösbyrundan.

Skötselåtgärder

Asp och hagtorn röjs successivt bort. Marken hålls öppen med röjning, slåtter eller bete.

E Öppen kulturmark

13,6 ha

E1

(Beståndsområde 7 enligt skogsbruksplan)

Större område med åkermark, sedan några år tillbaka i träda. Gödslepåverkad. Högt, gräsrikt fältskikt. Enstaka, insprängda åkerholmar med tall- och buskvegetation.

Mål

Bevara öppen struktur.

Skötselåtgärder

Fortsatt jordbruk i första hand. I andra hand röjning, slåtter eller bete. Vid slåtter bör redskap som skär eller klipper, som t.ex. slåtterbalk, användas i första hand.

E2

Före detta åkermark som numera betas av hästar. Gödselpåverkat, relativt artfattigt fältskikt.

Mål

Bevara öppen struktur.

Skötselåtgärder

Röjning, slåtter eller bete. Vid slåtter bör redskap som skär eller klipper, som t.ex. slåtterbalk, användas i första hand.

E3

(Beståndsområde 24 enligt skogsbruksplan)

Före detta åkermark som numera betas av hästar. Gödselpåverkat, relativt artfattigt fältskikt. Lämning efter byggnadsgrund i norra delen.

Mål

Bevara öppen struktur.

Skötselåtgärder

Röjning, slåtter eller bete. Vid slåtter bör redskap som skär eller klipper, som t.ex. slåtterbalk, användas i första hand.

E4

Området utgörs av en före detta åkermark, lövrika åkerholmar samt en halvöppen, artrik torrbacke med bl.a. backnejlika, brudbröd, svartkämpe, gullviva, mandelblom och tjärblomster. Betas av hästar.

Mål

Bevara öppen struktur. Artrikt fältskikt. Luckiga, lövrika åkerholmar.

Skötselåtgärder

Röjning, slåtter eller bete. Vid slåtter bör redskap som skär eller klipper, som t.ex. slåtterbalk, användas i första hand. Utglesning i åkerholmarna. Frihuggning av äldre, grova ekar.

E5

(Beståndsområde **42** enligt skogsbruksplan)

Före detta åkermark som numera betas av hästar. Gödselpåverkat, relativt artfattigt fältskikt. Något fuktigt.

Mål

Bevara öppen struktur.

Skötselåtgärder

Röjning, slåtter eller bete. Vid slåtter bör redskap som skär eller klipper, som t.ex. slåtterbalk, användas i första hand.

E6

(Beståndsområde **8** enligt skogsbruksplan)

Inägobacke med stensättning och ett mindre gravfält, nr 18 respektive nr 19 i fornminnesregistret. Denna höjd är av torrbackekaraktär med gräs- och örtrikt fältskikt.

Mål

Bevara öppen struktur.

Skötselåtgärder

Röjning, slåtter eller bete. Vid slåtter bör redskap som skär eller klipper, som t.ex. slåtterbalk, användas i första hand.

F Vattenområden och vattenvegetation

16 ha

F1

Större delen av Ösbyträsk ingår i reservatet. Relativt djup, tredelad sprickdalssjö. Hög näringsbelastning sannolikt på grund av bland annat dagvattenledningar. Vassvegetation utanför strandnära fuktlövskogsområden. Det smala partiet mellan sjöns första och andra del är på väg att växa igen med vass från både den norra och södra sidan.

Mål

Ösbyträsk skall ha en bibehållen eller förbättrad vattenstatus. Bävern skall tillåtas vara en naturlig del av sjöns ekologi. Sjöns tre delar ska bevaras med fungerande vattenutbyte och öppen vattenspegel även i de smalaste partierna.

Skötselåtgärder

Röjning av vassbältet i det smalaste partiet för att förhindra igenväxning. Dispens från reservatsföreskrifterna kan komma att krävas för framtida åtgärder som kan påverka sjöns vattenkvalitet positivt, exempelvis genom omhändertagande av dagvatten.

Friluftsliv

Generella riktlinjer och åtgärder

- Områdets värde för tätortsnära rekreation och friluftsliv ska tillvaratas genom att tillgängligheten bevaras och förstärks.
- Friluftslivets nyttjande ska ske på sådant sätt att områdets natur- och kulturhistoriska värden inte äventyras.
- För att skridskoåkning på hela Ösbyträskis is ska vara möjlig ska vassvegetationen i sjöns smalaste parti hållas efter vid behov. Om möjligt ska isen plogas varje vinter för att underlätta skridskoåkning.
- Ösbyrundan skall alltid vara framkomlig och i gott skick. Utmärkningen av rundan skall vara tydlig.
- En högre grad av tillrättaläggning och tillgänglighet av Ösbyrundan och andra stigar ska eftersträvas närmast Gustavsberg och Ekvallen. Detta uppnås med hjälp av en träbro över sjöns smalaste parti och elbelysning utmed en del sträckor.
- Bilburna besökare ska hänvisas till befintliga och planerade parkeringsplatser i Gustavsbergs centrum, vid Ekvallens idrottsplats samt vid kommunhuset i Skogsbo.

Anordningar för friluftslivet

Anordningar för friluftslivet enligt nedan redovisas på kartan i bilaga 2.

- Informationsskyltar om reservatet och Ösbyrundan ska finnas vid de platser som är utmärkta på kartan.
- Ny stig ska anläggas över/utmed åkermarken för att kanalisera besökare från mark med växande gröda.
- Spänger ska finnas utlagda vid fuktigare partier av Ösbyrundan enligt kartan samt där eventuellt nya behov uppstår.
- En anlagd eldstad ska finnas utmed Ösbyrundan, invid Aspviksvägen, enligt kartan.
- Rastplats/utsiktsplatser med enklare sittmöjligheter anläggs vid lämpliga platser.
- En enklare träbro ska anläggas över sjöns smalaste parti.
- Möjlighet ska finnas att anlägga en luftburen elljusslinga utmed åkermarken från nämnda träbro vid sjöns smalaste parti upp mot Aspviksvägen enligt kartan.

Gränsmarkering och skyltning

Gränsen för naturreservatet ska markeras ut av Värmdö kommun i samråd med Lantmäterimyndigheten enligt svensk standard (SIS 03 15 22) och Naturvårdsverkets

anvisningar. Värmdö kommun ansvarar även för övrig skyltning. Skyltningen utförs enligt svensk standard (SIS 03 15 22 och SIS 03 12 11).

Jakt och fiske

Nuvarande jakt- och fiskerättigheter regleras inte i reservatsbeslutet utan få fortgå enligt gällande jakt- och fiskelagstiftning.

Tillsyn, dokumentation och uppföljning

Inventeringar och undersökningar

- Provtagningar av Ösbyträsk vatten bör utföras för att klargöra eventuell påverkan från dagvattenledningar samt orsakerna till sjöns höga näringsbelastning.
- Beroende på resultaten från ovanstående provtagningar kan åtgärder för att förbättra Ösbyträsk vattenkvalitet behöva vidtas. Dispens från reservatsföreskrifterna kan komma att krävas.
- En översiktlig inventering och sammanställning av vattenlevande växt- och djurliv i Ösbyträsk bör genomföras.
- Möjligheten att utöka den areal som i dagsläget betas bör undersökas, liksom möjligheten att även använda sig av andra eller flera slags betesdjur.

Uppföljning av skötselåtgärder

Kommunen ansvarar för dokumentationen av vilka åtgärder som genomförts och när de genomförts. Kommunen ansvarar även för att uppföljning av genomförda skötselåtgärder sker i slutet på varje år, det år då åtgärder har genomförts.

Uppföljning av bevarandemål

Uppföljningen av bevarandemålen görs av kommunen vart femte till tionde år.

Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder

<i>Skötselåtgärd</i>	<i>När</i>	<i>Var</i>	<i>Prioritering</i>
Rekreationsanpassat skogsbruk	Från 2006 (enligt skogsbruksplan)	Skötselområden B1-15	1-2 (enligt skogsbruksplan)
Utglesning av brynzoner	2006-2008 (enligt skogsbruksplan)	Skötselområden C1-3	2
Öppethållande av kulturmark genom jordbruk, röjning och / eller slåtter*	Årligen (slåtter i juli)	Skötselområden E1-6 och D1-3	1-2

Bete**	Årligen (under sommar-månaderna)	A6-7, B9-10, C1-2, E2-5	1
Underhåll Ösbyrundan	Årligen	Hela Ösbyrundan	1
Informationsskyltar om naturreservatet	2006	4 st enligt karta	1
Ny stig över åkermarken	2006 samt underhåll vid behov	Enligt karta	1
Rastplats / utsiktsplats med enkla sittplatser	2006 samt underhåll vid behov	Där lämpligt	1
Eldstad	2005 samt underhåll vid behov	Enligt karta	Genomförd
Träspänger	Underhåll vid behov	Enligt karta samt vid ev nytt behov	1
Träbro	2006	Enligt karta	1
Elljusslinga	2008 samt underhåll vid behov	Utmed en ny åkerstig enligt karta	3
Uppföljning av mål	Vart 5-10 år	Hela reservatet	1
Uppföljning av skötsel	Årligen	Där åtgärder har utförts	1

**I områden som fortsatt betas eller där aktivt jordbruk bedrivs krävs ingen ytterligare öppethållande åtgärd.*

***Områden som redan betas kan komma att utökas till att omfatta andra områden med öppen eller igenväxande kulturmark. Betet kan även komma att minska i omfattning t.ex. beroende på tillgången till betesdjur.*

Ekonomisk plan

Värmdö kommun står för den löpande kostnaden för förvaltningen av naturreservatet. Möjligheterna till bidrag för öppethållanden av kulturlandskapet, stängsling och hållande av betesdjur, synliggörande av fornlämningar, odlingsrösen etc. kommer att undersökas.

